

Η αμέλεια ως κρίσιμο μέγεθος των ποινικών δικών για τα τροχαία

Εισηγητής: Θρασύβουλος Κονταξής, Δικηγόρος, ΔΝ.

1. Στα πλαίσια της καθ' ημέραν ποινικής δικαστηριακής πρακτικής, ένα από τα πλέον αμφιλεγόμενα και αμφισβητούμενα «ποινικά μεγέθη», τόσο ως προς τη διάγνωση όσο και ως προς την κατάφασή του, αποτελεί η έννοια της «αμελούς» συμπεριφοράς και των διακρίσεών της, όπως αυτή τυποποιείται στον ΠΚ.

2. Και επιλέγεται ο όρος αμφιλεγόμενα πρώτον διότι αφορά, κυρίως, νοηματικό μέγεθος άμεσα συναρτώμενο με φρονηματικά στοιχεία και δεύτερον διότι –ως εκ της ιστορικής εμπειρίας- πολύ συχνά συνιστά τμήμα μιας ευρύτερης κατάστασης κινδύνου, στην οποία πιθανώς εμπλέκονται πολλοί παράγοντες και περισσότερα πρόσωπα και η οποία, (σε ένα τελικό στάδιο), εξατομικεύεται από συγκεκριμένο δράστη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τα τροχαία δυστυχήματα ή ατυχήματα, όπου ο αμελής δράστης είναι πιθανότατα ένας πλημμελώς εκπαιδευθείς οδηγός, (παλείπεται οποιαδήποτε αναφορά σε γενικότερη ελλειπή παιδεία, η οποία επίσης διδραματίζει ρόλο. Κακός πολίτης σημαίνει –ως εκ του ενιαίου της προσωπικότητας- και κακός οδηγός).

3. Δυστυχώς, παρά την εκτεταμένη –ποσοτικά και ποιοτικά- θεωρητική επεξεργασία της έννοιας της αμέλειας δεν υφίσταται ανάλογη πρόοδος στις εκδιδόμενες δικαστικές αποφάσεις, οι οποίες παραμένουν προσκολλημένες σε πρότυπα πολιτικής εξισορρόπησης και κοινωνικού συμψηφισμού, αφού η ποινή, συχνά, τείνει και στοχεύει –ειδικά στα θανατηφόρα τροχαία- στη ψυχολογική υποστήριξη της οικογένειας του θύματος, (ανεξάρτητα της επίδειξης αμελούς συμπεριφοράς από τον δράστη), και στη λήψη μιας ασφαλιστικής αποζημίωσης.

4. Σύμφωνα με το άρθρο 28 του ΠΚ ορίζεται ότι: «Από αμέλεια πράττει όποιος από έλλειψη προσοχής την οποία όφειλε κατά τις περιστάσεις και μπορούσε να καταβάλει είτε δεν πρόβλεψε το αξιόποιο αποτέλεσμα που προκάλεσε η πράξη του είτε το πρόβλεψε ως δυνατό, πίστεψε όμως ότι δεν θα επερχόταν». Από τη ως άνω γραμματική διατύπωση της διάταξης συνάγεται ότι τα εκ του νόμου συγκεκριμένα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης της «αμέλειας» είναι:

α. η έλλειψη προσοχής, η οποία ερείδεται επί δυο κριτηρίων, ήτοι της υποχρέωσης του ενεργούντος προσώπου (το επονομαζόμενο «τι όφειλε») και της δυνατότητας του, (το αποκαλούμενο «τι μπορούσε»).

ι. ειδικότερα, το πρώτο μέγεθος η οφειλόμενη επίδειξη συγκεκριμένης –διαρκώς τεταμένης- προσοχής, συναρτάται με το καθήκον συμπεριφοράς, το οποίο επι-

βάλει ο ρόλος και η αποστολή του δράστη σε συγκεκριμένο πεδίο δραστηριοποίησης, (και ο οποίος ρόλος αφορά όλους τους, με τους αυτούς όρους και προϋποθέσεις, δραστηριοποιούμενους στον αυτό βιοτικό χώρο, στον οικείο τομέα κοινωνικής συμπεριφοράς κατά την προσφυή έκφραση του Ν. Χωραφά). Υπ' αυτή την έννοια το συγκεκριμένο κριτήριο θεωρείται ως αντικειμενικό μέγεθος και αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο πρέπει τόσο ο νομικός συμπαράστατης όσο και ο κρίνων να προβαίνουν, (σε κάθε περίπτωση), σε υποκατάσταση του εκάστοτε κατηγορουμένου με το πλάσμα δικαίου του τρίτου, μετρίως συνετού ανθρώπου. Ότι θα όφειλε ο τελευταίος οφείλει και ο πρώτος. Έτσι πχ. για τον οδηγό το αντικείμενο της «οφειλόμενης» ενεργείας του προσδιορίζεται από τον Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας.

ii. όσον αφορά το μέγεθος «τι μπορούσε» να πράξει ο δράστης, (και δεν έπραξε), συναρτάται, αποκλειστικά, με τις ίδιες ατομικές, προσωπικές ικανότητες και δυνατότητες του και ως εκ τούτου ορθά αξιολογείται ως υποκειμενικό μέγεθος. Επισημαίνεται, όμως, ότι το όριο της ποινικής αποδοκιμασίας προσδιορίζεται πάντοτε από τον μέσο όρο του «δύνασθαι» του μέσου, μετρίως συνετού ανθρώπου και λειτουργεί πάντοτε «υπέρ» του κατηγορουμένου.

Συνεπώς, εάν οι ατομικές ικανότητες του δράστη υπολείπονται του μέσου ανθρώπου, τότε λαμβάνονται υπόψη οι ικανότητες του δεύτερου. Εάν όμως ο δράστης διαθέτει ατομικές ικανότητες «υπέρτερες» του μέσου ανθρώπου, (πχ. ειδικός επιστήμονας ή γνωστός οδηγός αγώνων), πλην όμως ενήργησε με βάση τις τελευταίες και όχι με αυτές που μπορούσε, τότε θα κριθεί με βάση τις τελευταίες. Μια ανάλογη προσέγγιση παρουσιάζει, όμως, και πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα, γιαυτό και εμφανίζεται ενίοτε διχασμένη, (ως προς αυτό το σημείο), η νομολογία.

Κατά τον έλεγχο της αμέλειας εξετάζεται πρώτο το αντικειμενικό στοιχείο και έπειτα η εξέταση του υποκειμενικού.

β. *«Δεν πρόβλεψε το αξιόποινο αποτέλεσμα που προκάλεσε η πράξη του είτε το πρόβλεψε ως δυνατό πίστεψε όμως ότι δεν θα επερχόταν».*

Εκ της ως άνω διατύπωσης προκύπτουν και τα δυο βασικά είδη αμέλειας, ήτοι η συνειδητή και η ασυνείδητη.

i. στην πρώτη περίπτωση το υποκείμενο δεν προβλέπει καν την επέλευση του αξιόποινου αποτελέσματος.

ii. στη δεύτερη το προβλέπει ως πιθανό αλλά πιστεύει ακράδαντα ότι θα το αποφύγει.

γ. το παραπάνω περιεχόμενο της έννοιας της αμέλειας όπως ορίζεται στον ΠΚ περιέχει τόσο το οντολογικό στοιχείο της υποκειμενικής υπόστασης όσο και το δε-

οντολογικό στοιχείο του ευρύτερου χώρου της ενοχής. Ουσιαστικά δηλ. στο άρθρο 28 του ΠΚ αποτυπώνεται:

- i. μια *διαπίστωση* («από έλλειψη προσοχής» – μη πρόβλεψη του δράστη ή πρόβλεψη ως δυνατού του αποτελέσματος και σταθερή πίστη για την αποφυγή του),
- ii. και μια *αξιολόγηση* (τι όφειλε και τι μπορούσε να κάνει ο δράστης για να αποφύγει το αποτέλεσμα).

Συνάμα για τη διάγνωση της αμέλειας πρέπει αφενός να διαπιστωθεί η ύπαρξη του οντολογικού στοιχείου (υποκειμενική υπαιτιότητα), και ακολούθως να αξιολογηθεί με βάση το αντικειμενικό, (τι όφειλε), και το υποκειμενικό κριτήριο (τι μπορούσε), και να χωρήσει, μετά ταύτα, η κατάφαση ενοχής.

5. Αν και σύμφωνα με την αρχική αξιολόγηση της αμέλειας αυτή συνιστά μορφή υπαιτιότητας, οι νεότερες προσεγγίσεις σημειώνουν ότι η αντικειμενική υπόσταση του εξ αμελείας εγκλήματος δεν εξαντλείται, μόνον, στην καθ' οιονδήποτε τρόπο πρόκληση του τελευταίου (π.χ. θανάτων), αλλά προϋποθέτει και την εκ μέρους του δράστη αντικειμενική προσβολή ενός καθήκοντος επιμέλειας ως προς το έννομο αγαθό το οποίο προσβλήθηκε.

6. Στα πλαίσια της ως άνω προσέγγισης η αμέλεια, θεωρούμενη, γενικότερα, ως είδος κοινωνικής συμπεριφοράς, δεν αποτελεί μόνο απλή βουλητική στάση αλλά αυτοτελή, ιδιαίτερο τύπο αξιόποινης συμπεριφοράς, που έχει τόσο αντικειμενική, (εξωτερική, συναρτώμενη και με την αντίληψη του απτού εμπειρικού κόσμου = μορφή συμπεριφοράς), όσο και υποκειμενική, (εσωτερική, κινούμενη, κυρίως, στον χώρο του υποκειμενικού γίνεσθαι, όπου αποτυπώνεται η λανθασμένη εσωτερική διαδρομή του δράστη = μορφή υπαιτιότητας), όψη.

7. Ουσιαστικά το δίκαιο αποδοκιμάζει και τιμωρεί τον κίνδυνο που προκύπτει κατά παράβαση του αντικειμενικού καθήκοντος επιμέλειας και, μάλιστα, όταν αυτός υπερβαίνει τα όρια της ανοχής της επιτρεπτής επικίνδυνης δραστηριότητας, οπότε η συμπεριφορά καθίσταται κοινωνικά απρόσφορη, (=επικίνδυνη).

8. Πάγιο ερώτημα κάθε μορφής αμέλειας είναι αν κατεβλήθη η δέουσα, με τις περιστάσεις προσοχή και επιμέλεια, όπως θα απαιτείτο από τον μέσο συνετό άνθρωπο, των αυτών δυνατοτήτων, (και των λοιπών συνθηκών συντρεχουσών). Για τη θεμελίωση, λοιπόν, ενός αδικήματος αμέλειας, απαιτείται η, γνωστή, διαπίστωση ότι «δεν καταβλήθηκε από τον δράστη η προσοχή που απαιτείται κατά κρίση αντικειμενική, την οποία κάθε συνετός άνθρωπος οφείλει να καταβάλει κάτω από τις ίδιες πραγματικές περιστάσεις με βάση τους νομικούς κανόνες και συνθήκες και την κοινή πείρα και λογική».

9. Συνάμα, απαιτείται συντρεχόντως η μη αποφυγή του αξιόποινου αποτελέσματος, το οποίο είχε, (αν είχε), τη δυνατότητα, να προβλέψει και να αποφύγει ο

δράστης, (ή για την ακρίβεια αν ο μέσος άνθρωπος είχε αυτή τη δυνατότητα). Και είναι πάγια η νομολογία του Ανωτάτου Ακυρωτικού, ότι δηλ. η δυνατότητα πρόβλεψης και αποφυγής του συγκεκριμένου αποτελέσματος, συνιστά αυτοτελές στοιχείο της αμέλειας χρήζον ειδικής μνείας και αιτιολογήσεως. Να αποδειχθεί δηλ. ότι ο κατηγορούμενος μπορούσε να προβλέψει και να αποφύγει το αποτέλεσμα.

10. Και φυσικά απαιτείται η ύπαρξη ενός αντικειμενικού αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ, (της όποιας), συμπεριφοράς του δράστη και του επελθόντος αποτελέσματος. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονισθεί ότι η κρατούσα θεωρία του ισοδυνάμου των όρων εφαρμόζεται με την προϋπόθεση ότι εξ' όλων των προηγηθέντων περιστατικών λαμβάνονται υπόψιν όσα ήταν πρόσφορα για την επέλευση του αποτελέσματος και συνδέονται αιτιωδώς μ' αυτό. Σε διαφορετική περίπτωση η ποινική ευθύνη θα διαχέετο μέχρι τη γέννηση του φυσικού προσώπου.

11. Συνεπώς, στο μέτρο, που η αμέλεια δεν είναι απλώς η μη ύπαρξη δόλου, αλλά υπαρκτό μέγεθος υποκειμενικής υπαιτιότητας, είναι ανάγκη να αποδεικνύεται η συνδρομή του, προκειμένου να καταλογισθεί ένα αποτέλεσμα σε βάρος εκείνου που το προκάλεσε. Με άλλα λόγια πρέπει να αποδεικνύεται:

α. ότι ο συγκεκριμένος δράστης, ο συνδεόμενος προς ορισμένο βλαπτικό αποτέλεσμα, (του οποίου η πράξη ή η παράλειψη ήταν το αποτέλεσμα), δεν προέβλεψε την παραγωγή του, (ασυνείδητη αμέλεια), ή την προέβλεψε μεν ως δυνατή, πίστεψε, όμως, ότι δεν θα επερχόταν (ενσυνείδητη αμέλεια), και

β. ότι αυτή η μη πρόβλεψη ή η ελλιπής πρόβλεψη, καθώς και η πίστη για τη μη επέλευση του αποτελέσματος οφείλεται, αποκλειστικά, σε έλλειψη προσοχής του δράστη.

12. Μόνον αν, συντρέξει απόδειξη των ως άνω είναι δυνατή μετά ταύτα η ποινική αξιολόγηση της έλλειψης προσοχής προκειμένου να αποδοκιμασθεί ο δράστης γι' αυτή, με βάση την *αντικειμενικά οφειλόμενη* κατά τις περιστάσεις προσοχή και την *υποκειμενικά δυνατή* για το συγκεκριμένο –πάντοτε– δράστη.

13. Ειδικότερα όσον αφορά στην έννοια του αντικειμενικά αιτιώδους συνδέσμου, επισημαίνεται ότι δεν εξαρκεί, απλώς, η δυνατότητα πρόβλεψης οπουδήποτε βλαπτικού αποτελέσματος ούτε η δυνατότητα πρόβλεψης αφηρημένης διακινδύνευσης ενός αγαθού. Απαιτείται, πρωτίστως, συνάφεια κινδύνου μεταξύ συμπεριφοράς και αποτελέσματος, η οποία, βέβαια, προϋποθέτει προσφορότητα της πράξης ως προς το είδος και τον τρόπο της *αιτιώδους διαδρομής*. Από την άποψη αυτή το αποτέλεσμα είναι «έργο του δράστη» εάν βρισκόταν στη σφαίρα επιρροής του.

14. Αντίθετα, αν η αποφυγή του αποτελέσματος υπερβαίνει και υπερκεράζει τα όρια του δύνασθαι του μέσου κοινωνού, τότε δεν μπορεί βέβαια να γίνει λόγος για αντικειμενικό καταλογισμό. Στην περίπτωση δε της ουσιώδους απόκλισης του αιτιώδους συνδέσμου, η διαδρομή των γεγονότων εκφεύγει πλέον από τη σφαίρα

επιρροής του δράστη, γι' αυτό, βέβαια, και δεν μπορεί να τεθεί ζήτημα εγκλήματος από αμέλεια, αφού η πράξη, (αυτή καθαυτή), δεν είναι αντικειμενικά ικανή (πρόσφορη) να κατευθύνει τα γεγονότα επί του αποτελέσματος.

15. Για τη στοιχειοθέτηση, λοιπόν, της αντικειμενικής υπόστασης του εξ αμελείας εγκλήματος η έννοια του αιτιώδους συνδέσμου δεν είναι μια στατική έννοια, ο δε αντικειμενικός αιτιώδης σύνδεσμος είναι «νομικά σημαντικός», όταν μπορεί να αποδειχθεί ότι *in concreto* η τήρηση του καθήκοντος επιμέλειας που παραβιάστηκε θα είχε αποτρέψει το εγκληματικό αποτέλεσμα.

16. Εάν στην επέλευση του αποτελέσματος συνετέλεσαν πλείονες πράξεις ή παραλείψεις περισσότερων προσώπων, τότε για τον προσδιορισμό της ευθύνης ενός εκάστου τούτων σε σχέση με το επελθόν αποτέλεσμα πρέπει να γίνει δεκτό ότι εκείνη η καθοριζόμενη, σαφώς και ορισμένης, άνευ αντιφάσεων, πράξη ή παράλειψη του υποκειμένου είναι δυνατόν να τελεί σε αιτιώδη συνάφεια και σύνδεσμο με το αποτέλεσμα, όταν, κατά κοινή αντίληψη, αφενός μεν είναι η αμέσως προκαλέσασα και την ενέργεια των άλλων αφετέρου δε τελεί αυτή μόνη ή με άλλη ετέρου προσώπου σε άμεση αιτιότητα προς το τελικό αποτέλεσμα.

17. Λογικά τότε υπάρχει μεταξύ δύο φαινομένων αιτιώδης συνάφεια, όταν δεν είναι εφικτή η απουσία από τη λογική αλυσίδα των γεγονότων, του χρονικώς προηγούμενου. Έτσι το πρώτο γεγονός είναι αναγκαίος όρος, (ιστορικός, βιοτικός και λογικός), για την ύπαρξη του δευτέρου.

18. Σημειώνεται ότι διακοπή της αιτιώδους συνάφειας υπάρχει μόνο στις περιπτώσεις εκείνες, στις οποίες η παρεμβαλλόμενη συμπεριφορά του τρίτου εξουδετερώνει και καθιστά ανενεργή την αρχική συμπεριφορά. Μόνον δηλ. αν παρεμβληθεί γεγονός ή συμπεριφορά η οποία δεν επιτρέπει, (διακόπτει), τη σύνδεση του Α γεγονότος με το Γ γεγονός, (την ομαλή δηλ. λογική διάβαση στο μεθεπόμενο στάδιο), υφίσταται αποκλεισμός της αμελούς συμπεριφοράς και της ανάλογης ευθύνης ενός προσώπου.

19. Στη νομολογία του Ακυρωτικού γίνεται σταθερά δεκτό ότι αν η συντρέχουσα αμέλεια του παθόντος συνετέλεσε *αποκλειστικά* στην επέλευση του ζημιογόνου αποτελέσματος, αποκόπτεται ο αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της συμπεριφοράς του δράστη και του αποτελέσματος αυτού. Συνεπώς, η συντρέχουσα ευθύνη του όποιου θύματος παραμένει συντρέχουσα, (και δεν αίρει την πρωτογενή αμέλεια του δράστη), αν δεν περιλαμβάνει, (και δεν περικλείει), στον νοηματικό της χώρο όλα εκείνα τα στοιχεία που οδήγησαν στο αποτέλεσμα. Μόνον όταν άλλη σφαίρα επιρροής, (πέραν αυτής του δράστη), «οικειοποιείται» την αλυσίδα των παραγωγικών του αποτελέσματος γεγονότων τίθεται ζήτημα διακοπής αιτιώδους συνδέσμου.

20. Τέλος, η διακοπή του αιτιώδους συνδέσμου συνιστά αυτοτελή ισχυρισμό, προβαλλόμενο υπό τους τύπους και τους περιορισμούς όλων των αυτοτελών περιορισμών.

21. Ένα κρίσιμο μέγεθος στον χώρο των τροχαίων είναι, (ιδιαίτερα υπό το βάρος της πίεσης της «κοινής γνώμης» σε σχέση με εξαιρετικά δυσάρεστα και πολύνεκρα ατυχήματα), η διάκριση της *ενσυνείδητης αμέλειας* από τον *ενδεχόμενο δόλο*. Και τούτο διότι είναι γνωστό ότι και τα δύο είδη υποκειμενικής υπαιτιότητας έχουν κοινή αφητηρία, ο δράστης δηλ. δεν θεωρεί αναγκαίο το αξιόποιο αποτέλεσμα αλλά ενδεχόμενο, (γνωρίζει το ενδεχόμενο αιτιακής σύνδεσης της πράξης του με το αποτέλεσμα = γνωστικό-διανοητικό στοιχείο, ήτοι έχει συνείδηση ενδεχόμενης πλήρωσης της αντικειμενικής υπόστασης ενός εγκλήματος).

22. Παρά το μελάνι που έχει χυθεί, το όλο ζήτημα δεν αποτελεί, πάντοτε, γόρδιο δεσμό. Προς πάσης ειδικότερης αναφοράς σημειώνεται, η γενικής ισχύος παρατήρηση, ότι το Ποινικό Δίκαιο συνιστά τμήμα, (και όχι «όλον»), της κοινωνικής δυναμικής και των θεσμών μιας οργανωμένης κοινωνίας. Κατά συνέπεια δεν έχει ανατεθεί στο Ποινικό Δίκαιο ο, (ή έστω κάποιος), μεταφυσικός ρόλος επιβολής, (πάση θυσία), της, απόλυτης, ηθικής και ειρήνης επί γης.

23. Το Ποινικό Δίκαιο αποτελεί το *ultimum refugium*, την τελευταία γραμμή άμυνας και όχι την πρωταρχική λειτουργία μιας κοινωνίας. Υπάρχουν πολλοί θεσμοί, που προηγούνται του δικαίου, στην προσπάθεια αλλαγής της κοινωνικής δομής, αντίληψης και νοοτροπίας και της εμπέδωσης κλίματος Δικαιοσύνης. Ο κακός ή ασυνείδητος οδηγός όποια σκληρή τιμωρία και να αντιμετωπίσει θα είναι πλέον αργά, όσον αφορά την προηγηθείσα συμπεριφορά του. Η αξιόπιστη εκπαίδευση ενός πολίτη ως οδηγού προηγείται και χρονικά και θεσμικά.

24. Μπορεί δηλ. ο δικαστής με την επιβολή της ποινής να αναπληρώσει τα κενά του θεσμού της παιδείας, να καλύψει το μεγάλο φάσμα της ανεργίας, (ο άνεργος είτε θα απασχοληθεί παρανόμως είτε θα κλέψει. Νομιμοποιείται κανείς δικαστής να τον τιμωρήσει;), να χαράξει δίκαιη κοινωνικά οικονομική πολιτική, να επιλύσει όλα τα, προηγηθέντα της εμπλοκής με τα ναρκωτικά ή με τα τροχαία κοινωνικά προβλήματα, να επιλύσει δηλ. τα αίτια εμφάνισης των φαινομένων;

25. Και φυσικά υπό το πρίσμα της δεδομένης αρνητικής απάντησης η αυστηρή ποινική μεταχείριση ενός δράστη δεν επιλύει το πρόβλημα, (άλλωστε η ποινή, δυστυχώς, κινείται στο κατασταλικό, κυρίως, στάδιο), ούτε αίρει τις αιτίες του φαινομένου.

26. Το χειρότερο: απέναντι στην παθογένεια των κοινωνικών φαινομένων, ανάλογες τακτικές, (όπως η αναγνώριση ενδεχόμενου δόλου στα τροχαία και η, δια συνοπτικής διαδικασίας, αδιάκριτη ποινική εξόντωση των εμπλεκόμενων με τα ναρκωτικά), φαντάζουν επιεικώς ως παράταιρες, αυστηρώς δε ως κατάφωρα άδικες. Συνεπώς η ποινική δικαιοσύνη πρέπει να περιορίζεται, αυστηρά, στα θε-

σμικά της καθήκοντα και πλαίσια. Είναι απαράδεκτο να λαμβάνεται υπόψιν, (δια επισήμων χειλέων ομολογημένο), στα πλαίσια μιας ποινικής διαδικασίας, η όποια εξωνομική, κοινωνική σκοπιμότητα. Η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας δεν αναφέρεται μόνον έναντι των άλλων εξουσιών αλλά και έναντι του Τύπου, (των πιέσεων που ασκεί και των μεθοδεύσεων που μετέρχεται), και της κοινωνικής πίεσης. Άλλωστε αυτός είναι ο ρόλος του επαγγελματία δικαστή: να διασφαλίζει την αρχή της νομιμότητας έναντι κραυγών, σκοπιμοτήτων, συσχετισμών και συμφερόντων.

27. Ενσυνείδητη αμέλεια και ενδεχόμενος δόλος διαφοροποιούνται, κατά πρώτον, στην βούληση του δράστη σχετικά με το ενδεχόμενο αποδοχής του αποτελέσματος (βουλητικό στοιχείο). Υπ' αυτή την έννοια τίθεται ένα ζήτημα ασφαλούς διάκρισης τους αφού το κριτήριο πρέπει να αναζητηθεί, κατά πρώτον, στη σκοτεινή και δυσδιάκριτη περιοχή της «βούλησης», της εσωτερικής προσωπικής, θετικής ή αρνητικής «στάσης» του δράστη απέναντι στην εξέλιξη των πραγμάτων.

28. Από τη διατύπωση του άρθρου 27 ΠΚ συνάγεται ότι ο Ποινικός Κώδικας υιοθετεί σε σχέση με τον ενδεχόμενο δόλο τα διδάγματα της «θεωρίας της (εγκληματικής) επιδοκιμασίας». Εκείνος ο οποίος ενεργεί εν γνώσει του ενδεχόμενου πραγμάτωσης της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος τελεί είτε σε ενδεχόμενο δόλο είτε σε ενσυνείδητη αμέλεια. Άλλη δυνατότητα ή πιθανότητα δεν υφίσταται. Ωστόσο, για την προσέγγιση του ενδεχόμενου δόλου, (στο μέτρο που αυτός αποτελεί και μία διαθετική έννοια, δηλ. μία εσωτερική μη παρατηρήσιμη κατάσταση), είναι αναγκαίο, για την ασφάλεια του δικαίου, ένα ορθά δομημένο σύστημα εμπειρικά παρατηρήσιμων ενδείξεων (ή αντενδείξεων), από τις οποίες θα συνάγεται στον απαιτούμενο κάθε φορά βαθμό δικανικής πεποίθησης (πλήρους για το ακροατήριο και επαρκών ενδείξεων για την παραπομπή), αν ο δράστης αποδεχόταν πράγματι το προσβλητικό για τα έννομα αγαθά τρίτων αποτέλεσμα που ωστόσο το προέβλεψε ως ενδεχόμενο. Η αναζήτηση των ενδείξεων αυτών δεν μπορεί να περιοριστεί στο γνωστικό επίπεδο του δράστη, δηλ. στο κατά πόσο γνώριζε τον ειδικότερο επικίνδυνο χαρακτήρα της συμπεριφοράς του και συνέχισε να πράττει, αλλά επιβάλλεται να εκτείνεται σε όλο το εύρος των δεδομένων. Υπ' αυτή την έννοια σημασία αποκτούν δεδομένα όπως:

α. η αυτό-διακινδύνευση του ίδιου του δράστη ή συγγενικών και φιλικών του προσώπων. Στις περιπτώσεις που η επιλογή του δράστη οδηγεί αντικειμενικά σε αυτοδιακινδύνευσή του, κατά κανόνα πρέπει να αποκλεισθεί ο ενδεχόμενος δόλος, εκτός αν εμφορείται από σκοπό αυτοκτονίας ή έχει λάβει ειδικά και πρόσφορα μέτρα αυτοπροστασίας. Μπορεί πχ. να συντρέχει ενδεχόμενος δόλος όταν υφίσταται παραβίαση ερυθρού σηματοδότη; Η απάντηση είναι αρνητική διότι δογματικά θα έπρεπε όλες οι σοβαρές παραβάσεις να υπάγονται στον αυτό κανόνα υποκειμενικής υπαιτιότητας, (θεωρουμένης μιας κατά τεκμήριο αμελούς συμπεριφο-

ράς ως σκόπιμης), κατά σαφή παράκαμψη-παράβλεψη του ενδείκτη-κριτηρίου της αυτοδιακινδύνευσης.

β. ο σκοπός, (συνήθως ιδιοτελής), τον οποίο επεδίωκε ο δράστης σε συσχέτισμό με το (εγκληματικό) αποτέλεσμα, το οποίο προκαταβολικά θυσίασε στο βωμό των συμφερόντων του. Στις περιπτώσεις που οι περαιτέρω συνέπειες που θα είχε για το δράστη η επέλευση του ζημιογόνου αποτελέσματος είναι πολύ βαρύτερες σε σχέση με το τυχόν όφελος που αυτός επιδίωκε, αντενδίδκνυται η αποδοχή του ενδεχόμενου δόλου. Η «ιδιοτέλεια» δηλ. των σκοπών του δράστη είναι όντως ενδεικτική ενδεχόμενου δόλου.

Αντίκειται, όμως, στη λογική έμφρονος ανθρώπου να επιλέξει μία καταστροφική γι' αυτόν συμπεριφορά αντί κάποιου κέρδους λ.χ. από ελλιπή συντήρηση ή από υπερφόρτωση του αυτοκινήτου του. Είναι εκτός λογικής να επιλέγει κάποιος να υποστεί τις συνέπειες από τη θανάτωση και ενός μόνο προσώπου, (που συνεπάγεται αφανισμό της παρουσίας, στέρψη προσωπικής ελευθερίας, διακοπή λειτουργίας επιχειρήσεων, οικονομικές αποζημιώσεις κ.ά.), αντί του κέρδους εξοικονομήσεως κάποιων δαπανών συντηρήσεως κλπ.

Συνεπώς, η εκάστοτε στάθμιση του δράστη σε σχέση με την ακολουθητέα οδό διαδραματίζει σοβαρό ρόλο στη διάγνωση του υποκειμενικού στοιχείου.

γ. τα τυχόν μέτρα αποφυγής τα οποία έλαβε ο δράστης για το εγκληματικό αποτέλεσμα.

δ. οι σχέσεις του προς το θύμα.

ε. η υψηλή πιθανότητα κινδύνου, (από την υποκειμενική σκοπιά του δράστη), η οποία αποτελεί μία ισχυρότατη ένδειξη αποδοχής του εγκληματικού αποτελέσματος. Αντενδίδκνυται, όμως, η αποδοχή του ενδεχόμενου δόλου στις περιπτώσεις χαμηλού πιθανολογούμενου ποσοστού κινδύνου ή όταν ο δράστης έχει συνηθίσει να εκτίθεται και να αντεπεξέρχεται στον συγκεκριμένο, έστω υψηλό, κίνδυνο, η πραγμάτωση του οποίου εμφανίζεται έτσι ως ελάχιστη πιθανή, (πχ ένα αυτοκίνητο που παρά την παλαιότητα και τις φθορές του και την επαναλαμβανόμενη παραβίαση όρων ασφαλείας στη φόρτωση κ.λπ. έχει ανταπεξέλθει στο παρελθόν σε δύσκολες καταστάσεις, δημιουργεί στους υπεύθυνους τη στερά πεποίθηση ότι και το επόμενο εγχείρημα που θα διεξαχθεί υπό τις αυτές ή παρόμοιες συνθήκες δεν θα προκαλέσει κατάσταση κινδύνου).

ζ. πρέπει να συνεκτιμάται και η γενικότερη στάση, (θετική ή αρνητική), του δράστη έναντι των εννόμων αγαθών των άλλων. Σε τελευταία ανάλυση, αν από τη συνεκτίμηση όλων των ενδείξεων δεν μπορεί να στηριχθεί δικανική πεποίθηση περί αποδοχής από τον δράστη του εγκληματικού αποτελέσματος, που του επιρρίπτεται, η αρχή *in dubio pro reo* οδηγεί στην αποδοχή της ενσυνείδητης αμέλειας και την απόρριψη του ενδεχόμενου δόλου.

29. Βέβαια, όπως προαναφέρθηκε, η αναζήτηση του μεγέθους της αμέλειας στην περίπτωση των τροχαίων, (ως εκ του όγκου τους έχουν ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη μιας τακτικής γενίκευσης του τρόπου απονομής της δικαιοσύνης σε ανάλογες υποθέσεις), συνήθως δεν είναι ούτε ιδιαίτερα επίμονη ούτε ιδιαίτερα δόκιμη. Παρατηρείται δε το φαινόμενο, (ιδίως σε υποθέσεις απώλειας ζωής), να επιβάλλεται μια ελάχιστη ποινή στον δράστη, (ακόμη και αν καταφανέστατα δεν συντρέχει αμέλεια στο πρόσωπο του), στα πλαίσια μιας συμψηφιστικής λογικής, και προς απάλυνση του πόνου των οικείων.

30. Σε συνέχεια των προαναφερθέντων επισημαίνεται και μια ακόμη πλημμέλεια, συχνά εμφανιζόμενη κατά την εκδίκαση των τροχαίων. Η απουσία ή η έλλειψη νομιμοποιητικών εγγράφων, η διαπίστωση μικρού ποσοστού μέθης, η αναγκαστική υπέρβαση του ορίου ταχύτητας, (όταν π.χ. όλη η ροή των οχημάτων έχει την αυτή ταχύτητα, και κατά συνέπεια είναι δυσχερής έως αδύνατη η διαφοροποίηση της ταχύτητας υπό ενός μόνον οδηγού), να οδηγούν σε κατάφαση ενοχής και αμελούς συμπεριφοράς, καθόν χρόνον δεν υφίσταται καν πραγματικό πεδίο αμέλειας και στοιχείων αυτής. (π.χ. κίνηση οχήματος με κανονική και απόλυτα σύννομη πορεία υπό οδηγού στερούμενου, όμως, αδείας οδήγησης. Καθόν χρόνον ο τελευταίος διέρχεται απόλυτα νόμιμα πράσινου για τον ίδιο σηματοδότη, ο ερχόμενος από δεξιά του παραβιάζει τον ερυθρό για εκείνον σηματοδότη και επιπίπτει επί του πρώτου. Τίθεται ζήτημα αμέλειας για τον πρώτο;).

31. Ως ακροτελεύτια παρατήρηση επιλέγεται η παράθεση ενός, πραγματικού, παραδείγματος, προς ανάδειξη μιας κρατούσας απονεμτικής λογικής και προς υποβοήθηση της απονομής της δικαιοσύνης. Κυριακή βράδυ, χειμερινής περιόδου και υπό καταρρακτώδη βροχή, στην περιοχή της Χαλυβουργικής στον Ασπρόπυργο Αττικής. Λόγω όγκου επιστρεφόντων οχημάτων του διημέρου προς την Αθήνα, η Τροχαία δίδει λωρίδα αντιδρόμησης προς εκτόνωση του κυκλοφοριακού φόρτου. Στη συγκεκριμένη λωρίδα, ως γνωστόν αφενός μεν η ταχύτητα των οχημάτων είναι η αυτή, (όλα κινούνται στοιχισμένα), αφετέρου δε δεν είναι δυνατή η προσπέραση. Ηλικιωμένος, διασχίζει το ρεύμα της επιστροφής των εκδρομέων κινούμενος από δεξιά προς αριστερά, (φορά προς Αθήνα). Ελισσόμενος σε σημείο εκτός διάβασης, (υπενθυμίζεται η αυξημένη κυκλοφορία, η βραδυνή ώρα και η συνεχής βροχή), κατορθώνει να φθάσει μέχρι του διαχωριστικού διαζώματος. Ανέρχεται επ' αυτού και στη συνέχεια προσπαθεί με άλμα να διασχίσει τη λωρίδα αντιδρόμησης και να φθάσει στο άλλο άκρο της Εθνικής οδού. Δυστυχώς επιπίπτει στην οροφή ερχόμενου αυτοκινήτου, ο οδηγός του οποίου δεν τον αντελήφθη καν, (αλλά και να τον είχε αντιληφθεί δεν είχε δυνατότητα εναλλακτικής κίνησης ή ενέργειας). Το αποτέλεσμα τραγικό. Ασκείται δίωξη σε βάρος του οδηγού, (ηλικίας 50 ετών, υγιούς, χωρίς εικόνα και στοιχεία χρήσης αλκοόλ), και ο τελευταίος καταδικάζεται σε ποινή φυλάκισης 11 μηνών.

32. Ποιο το μείζον μέγεθος: η απώλεια μιας ανθρώπινης ζωής, η δικαστική απόφαση, το κοινωνικό μήνυμα ή η ανύπαρκτη αμέλεια; Όσον αφορά δε, τέλος, το, σοβαρότατο ζήτημα της περιέλευσης, (συχνά υπό καθεστώς πλήρους άγνοιας του ίδιου του φυσικού προσώπου), ενός οδηγού σε κατάσταση αμέλειας, ως εκ των γενικότερων συνθηκών στις οποίες αυτός γαλουχείται, δραστηριοποιείται και αναπύσσεται, εκτιμώ ότι απαιτείται μια διακριτή ημερίδα στο άμεσο μέλλον, με ειδικότερη αναφορά στην αμέλεια ως αποτέλεσμα συγκλίνουσας συμπεριφοράς περισσότερων παραγόντων, (της λειτουργίας των θεσμικών οργάνων μη αποκλειομένης).

Σας ευχαριστώ πολύ.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ (ΣΠΥΡΟΣ ΚΡΙΚΟΣ): Ευχαριστούμε πολύ τον κύριο Κονταξή για την εμπειριστατωμένη και παραστατική εισήγησή του.

Τώρα, το λόγο έχει ο εκλεκτός συνάδελφος, ο κύριος Τόγιας ο οποίος θα ασχοληθεί με τα θέματα της πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη των τροχαίων ατυχημάτων. Έχετε το λόγο κύριε Τόγια.